

Epilepsi Hastaları ve Sağlık Personelinin Epilepsi Hastalığı Hakkında Bilgi ve Tutumlarının Değerlendirilmesi

Assesment of Knowledge and Attitudes of Patients with Epilepsy and Health Professionals About Epilepsy Disease

Halit YAŞAR,¹ Hakan TEKELİ,² Hakan BALIBEY,³ Semih ALAY⁴

¹Ankara Mevki Asker Hastanesi, Nöroloji Servisi, Ankara

²GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, Nöroloji Servisi, İstanbul

³GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, Psikiyatri Servisi, İstanbul

⁴GATA Nöroloji Servisi, Ankara

Özet

Amaç: Epilepsi hastalık tedavisinin yönetilmesi günümüzde halen önemli bir sorundur. Sağlık personeli ve epilepsi hastalarının epilepsi hakkındaki bilgi düzeyleri önemlidir. Biz çalışmamızda bu bilgi düzeylerini ve hastalığa karşı tutumları değerlendirmeyi amaçladık.

Gereç ve Yöntem: Eylül 2010 - Ocak 2011 tarihleri arasında nöroloji polikliniğine ardı sıra başvuran 61 epilepsi hastası ve 91 sağlık personeline (doktor, hemşire, sağlık teknisyeni ve sağlık memuru) nöroloji uzmanı tarafından yüz yüze dokuz soruluk anket uygulandı.

Bulgular: Epilepsi hastalarının anket sorularına yanlış cevap verme oranını sağlık personeline oranla istatistiksel olarak daha yüksek bulduk. Epilepsi hastaları ile sağlık personeli arasında eğitim süreleri, yanlış yanıt oranları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıydı. Yanlış cevap verme eğitim süresi ile ters bir ilişkiyi içermekteydi.

Sonuç: Sağlık personelinin epilepsi hastalığı hakkında bilgi düzeyi epilepsi hastalarından genel olarak daha iyidir. Ancak, epilepsi tedavisini ele alırken daha iyi bir yaklaşım sağlamak için her iki gruba ve topluma düzenli eğitim programları uygulanmalıdır.

Anahtar sözcükler: Bilgi; eğitim; epilepsi; mit; sağlık personeli.

Summary

Objectives: Today, management of epilepsy treatment is still a major problem. The level of knowledge of epilepsy is important within health care providers and patients with epilepsy. In this study we aimed to evaluate the level of knowledge and attitudes towards the disease.

Methods: A face to face questionnaire (consisted 9 questions) was applicated to 61 patients with epilepsy by a neurologist. Patients included were ones who applied to the neurology out-patient clinic during September 2010 and January 2011. Questioned 91 health care professionals were medical doctors, nurses, medical technicians and medical officers.

Results: We found that the ratio of wrong answers in patient-questionnaire was significantly higher than of medical professionals. Level of education versus ratio of wrong answers among patients with epilepsy and medical professionals also revealed an inverse significant correlation.

Conclusion: Results of the present study showed that knowledge of medical professionals about epilepsy was better than of the patient group. Although this difference is not a totally unexpected finding, results also favored the need for amelioration of regular education programs for the management of epilepsy, not only for patients but also the health professionals.

Key words: Knowledge; education; epilepsy; myth; medical professionals.

Giriş

Epilepsi hastalarının büyükçe bir kısmında hastalığın küratif tedavisi bulunmamaktadır. Bu durumlarda hasta hastalığı, nöroloji uzmanı da hastası ile ömür boyu uğraşmak zorunda kalmaktadır. Ömür boyu süren bu mücadelenin başarı ile üstesinden gelmenin en önemli yolu hastanın, yakınlarının, sağlık personelinin ve tüm toplumun hastalığın özelliklerini iyi bilmesinden geçmektedir. Çalışmamızın amacı epilepsi hastalarının ve sağlık personelinin epilepsi hastalığı hakkındaki genel bilgi düzeyinin saptanması olarak belirlenmiştir.

Gereç ve Yöntem

Çalışmamıza hastanemizin nöroloji polikliniğine Eylül 2010 - Ocak 2011 tarihleri arasında ardı sıra başvuran ve ILAE (International League Against Epilepsy) 1989 tanı kriterlerine göre tanısı konulmuş 61 epilepsi hastası (tamamı genç erkek) ve karşılaştırma grubu olarak hastanemizde görevli doktor, hemşire, sağlık teknisyeni ve sağlık memurlarından oluşan toplam 91 sağlık personeli (42 erkek, 49 kadın) dâhil edilmiştir. Hasta ve sağlık personelinin Tablo 1’de verilen dokuz soruluk anket formuna evet veya hayır şeklinde cevap vermeleri istenmiştir. Tüm anket uygulamaları nöroloji uzmanı tarafından yüz yüze görüşme ile yapılmıştır. Uygulanan anket standart bir form olmayıp, epilepsi hastalarının günlük hayatta sık karşılaştıkları düşünülen dokuz soruyu içermektedir. Her iki grubun cevaplarının doğrulukları grupların kendi içinde ve gruplar arasında karşılaştırılmıştır.

Etik kurul

Çalışmamıza Ankara GATA Etik Kurul Başkanlığına etik onay verilmiştir.

İstatistiksel analiz

Araştırmada, anket uygulaması ile elde edilen ham bilgilerin veri haline dönüştürülmesi ve analizi için IBM SPSS 20.0 istatistik yazılım paket programı kullanıldı. Verilerin analizi yapılırken tanımlayıcı istatistiklerden aritmetik ortalama, standart sapma, kullanıldı. Araştırma verilerinin ilişkileri için Pearson korelasyon katsayısı, gruplar arası farklılıklar için lojistik regresyon analizi ve Student t-test kullanıldı.

Bulgular

Epilepsi hastalarının demografik ve klinik verileri Tablo 2’de, sağlık personelinin demografik verileri Tablo 3’te verilmiştir. Hastanemizin özelliğinden dolayı tüm epilepsi bireyleri

Tablo 1. Epilepsi hastalığı ile ilgili dokuz soruluk anket

1. Epilepsi (sara hastalığı) kötü ruh ve cinlerin neden olduğu bir hastalıktır. Muska ve hocalarla önlenir.
2. Epilepsi hastasının alkol almasında ve uykusuz kalmasında hiçbir sakınca yoktur.
3. Epilepsili biri evlenebilir ve çocuk sahibi olabilir.
4. Epilepsi ilaçlarını mutlaka düzenli kullanmak gerekir. İlaç aksatmak nöbetin ortaya çıkmasına neden olabilir.
5. Epilepsi hastalığı bulaşıcıdır.
6. Epilepsi hastalarının zekâları diğer insanlardan düşüktür ve kesinlikle okula gitmemelidirler.
7. Sara krizi hastanın eline bir anahtar koyarak veya soğan, sarımsak gibi kötü kokular koklatılarak geçirilebilir.
8. Epilepsi hastası araba kullanmamalı ve ağır makinelerde çalışmamalıdır.
9. Epilepsi hastası mümkün olduğunca toplum içine çıkmamalı ve sosyal faaliyetlere katılmamalıdır.

Tablo 2. Epilepsi hastalarının demografik ve klinik verileri

	Ortalama
Yaş (yıl)	21.77
Eğitim düzeyi (yıl)	9.23
Hastalık süresi (yıl)	8.09
İlaç kullanım oranı (%)	83.6
Birinci derece akrabalarda epilepsi oranı (%)	14.7

Tablo 3. Kontrol grubunun demografik verileri

	Ortalama
Yaş (yıl)	38.02
Eğitim düzeyi (yıl)	14.35

genç ve erkek bireylerden oluşmuştur. Her iki grubun ve sağlık personeli içinde doktorların anket sorularına verdiği cevaplar Tablo 4’te sunulmuştur. Her iki grupta sekizinci soruya yüksek oranda yanlış cevap vermiştir. Yine epilepsi hastaları yedinci ve dokuzuncu sorulara yüksek oranda yanlış cevap vermiştir.

Epilepsi hastalarındaki yanlış cevap ortalaması 12.66 ± 14.64 ’tür. Epilepsi hastalarında eğitim süresi arttıkça yanlış cevap oranı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşmektedir ($r=-0.32$; $p=0.01$). Hastalık süresi ile yanlış cevap

Tablo 4. Epilepsi grubu, tüm sağlık personeli ve doktorların anket sorularına verdikleri yanlış yanıt oranları

Soru	Epilepsi grubu		Sağlık personeli		Doktor	
	n	%	n	%	n	%
1	7	11	1	1	0	0
2	11	18	3	3	0	0
3	1	2	4	4	0	0
4	2	3	0	0	0	0
5	1	2	0	0	0	0
6	5	8	1	1	0	0
7	17	28	5	5	0	0
8	14	23	20	22	4	20
9	13	23	2	2	0	0

oranı ilişkili bulunmamıştır ($p>0.05$). Hastaların birinci derece yakınlarında epilepsi hastası olması soruların sonuçları için istatistiksel olarak belirleyici faktör değildir ($p>0.05$).

Sağlık personeli grubunun yanlış cevap ortalaması 4.37 ± 9.63 'tür. Sağlık personelinde eğitim süresi arttıkça yanlış oranı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşmektedir, ancak eğitim süresi ile yanlış cevap oranı arasında düşük düzeyde bir ilişki vardır ($r=-0.32$; $p=0.001$).

Epilepsi hastaları ile sağlık personeli grubu arasında eğitim süreleri, yanlış yanıt oranları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.0001$).

Doktorlar ($n=21$) ile diğer sağlık personelinin ($n=70$) yanlış yanıt yüzdeleri arasında (%2.32 ve %4.90) anlamlı farklılık saptanmadı ($p=0.8456$).

Epilepsi hastaları grubunda soru dört, soru altı ve soru dokuz için yanlış yanıt vermede eğitim düzeyi istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$).

Tartışma

Epilepsi hastalığı kronik bir hastalık olup, günümüzde çoğu hastada küratif tedavi sağlanamamaktadır. Bu nedenle hastanın normal bir hayat kalitesi sürmesi, ilaç tedavisinin yanında hastanın yakınlarının ve toplumun hastalığı anlaması ve sağlık personeli ile uygun iletişim gerektirir. Bizim çalışmamız sonucunda epilepsi hastalarının hastalıkları ile ilgili bazı konularda yeterli bilgiye sahip olmadığını gördük. Özellikle epilepsi hastaları sara krizine müdahale ve sosyal aktivitelere katılma konusunda yanlış mitlere sahiptir. Bu

hastaların çoğunda damgalanma korkusu,^[1] toplum içine girememe, nöbetlerin getirdiği utanç duygusu, evlenememe ve işe alınmamanın^[2] yarattığı olumsuz etkiler hayat kalitesini daha da düşürmektedir. Sağlık personeli dâhil olmak üzere toplum olarak bu tür hastaların hastalıklarını tam olarak kavranmaması, sıklıkla eşlik eden psikiyatrik ve sosyal bozuklukların atlanması ve irdelenmemesi tedavi başarısını olumsuz etkilemektedir.

Dawkins ve ark.^[3] epilepsi hastalarının hastalığın doğası, eti-yolojisi ve nöbet tetikleyiciler hakkında kontrol grubunda biraz daha fazla bildiklerini göstermişlerdir. Doughty ve ark.^[4] ülkeler arasında epilepsi hastalarının epilepsi bilgi düzeyleri hakkında farklılıkları olduğunu ve genel olarak epilepsi ilaçları ve epilepsinin nedenleri konusunda bilgi eksikliğinin daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Bizim çalışmamızda hastalarımız hastalığı en azından dini faktörlere bağlamamışlardır.

Şenol ve ark.,^[5,6] hastaların hastalıklarıyla ilgili bilgilerinin yetersiz olduğu, öğrenim düzeyi arttıkça bilgi düzeyinin arttığını, hastalık hakkında önceden eğitim alanların bilgi düzeylerinin daha iyi olduğu belirlemişlerdir. Çalışmamızda benzer çalışmalarda olduğu gibi^[5-7] eğitim süresi arttıkça, beklendiği gibi her iki grupta doğru yanıt oranı artmaktadır. Yapılan çalışmalarda, epilepsi hastalarının hastalıkları hakkında genel toplumdan daha fazla bilgiye sahip olmalarına karşın, klinisyenlerin hastalarının bilgilerini kontrol etmeleri^[8] ve hasta ve sağlık personelinin epilepsi hastalığı hakkında devamlı bir eğitime tabi tutulmaları gerektiği bildirilmiştir.^[9]

Gelişmekte olan^[10,11] ve gelişmiş^[12,13] ülkelerde ilkökul öğretmenleri ile yapılan çalışmalarda öğretmenlerin eğitim

seviyeleri yüksek olsa da epilepsi hastalığı hakkında bilgi eksiklikleri olduğu bulunmuş ve öğretmenlerin bu konuda eğitilmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Pratisyen hekimler^[14] ve sağlık alanındaki öğrenciler arasında^[15] epilepsi hakkında bazı bilgi eksikliklerinin olduğu ve bu eksikliklerin eğitim sonrası düzeldiği belirtilmiştir.^[15] Görüldüğü gibi eğitim düzeyleri yüksek olsa da öğretmen ve hekimler de hastalık hakkında yetersiz bilgi düzeyine sahip olabilmekte ve bu eksiklik uygun eğitim ile giderilebilmektedir.

Epilepsi hastalarının önemli bir kısmı hastalıklarını diğer hastalara anlatmaktan kaçınır ve çoğu hastalıklarının nedenini bilmez.^[16] Epilepsi hastalarının tıbbi tedaviye olan olumsuz düşünceleri, kendilerinin, toplumun ve genel pratisyenlerin eğitimi ile düzeltilebilir.^[17]

Çalışmamıza katılan ve tümü farklı branşlarda uzman olan doktorların epilepsi bilgi düzeyi istatistiksel olarak anlamlı olmasa da diğer sağlık personelinin daha iyi bulundu. Genel pratisyenler ve pediatristler üzerinde yapılan bir çalışmada^[14] deneklerin önemli bir kısmı antiepileptik ilaçlar ve bunların yan etkileri ve spesifik kullanımlarını ve epilepsi hastalığı hakkında tatminkar bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Yeni mezun olan pratisyen hekimleri değerlendiren bir diğer çalışmada^[18] katılımcıların genel toplumda epilepsi hastalarına karşı bazı negatif tutumlara sahip oldukları bulunmuştur. Çalışmamızın değerlendirme yöntemi bu iki çalışmadan farklıdır. Çalışmamızdaki doktorların hepsi uzman doktordur; ve bu doktorların çoğu epilepsi hastalarına karşı olumsuz mitlere sahip değildir.

Sonuç olarak çalışmamızda sağlıkla ilgilenmeleri ve daha yüksek eğitim düzeyine sahip olmalarından dolayı sağlık personelinin epilepsi bilgi düzeyi epilepsi hastalarından daha yüksek saptandı. Eğitim düzeyinin yüksek olması her iki grupta yanlış cevap oranını düşürmüştür. Epilepsi hastalarında hastalık süresi ve birinci derece akrabalarda epilepsi hastası olması sorulara verilen yanıtların sonuçlarına etki etmemiştir.

Çalışmamızın önemli kısıtlılıkları tüm epilepsi hastalarının erkek olması, standart bir epilepsi anketi uygulanmaması, anketin soru sayısının az olması ve epilepsi hastalığı hakkında genel bilgiler verildikten sonra düzelmenin saptanması amacıyla testin tekrarlanmamış olmasıdır. Ancak, bu bir pilot çalışma olarak değerlendirilebilir.

Epilepsi hastalarına (özellikle hastalığın başlangıcında), aile

bireylerine ve topluma epilepsi hastalığının özellikleri hakkında uzman kişilerce düzenli eğitimler verilmelidir. Hastalığın tüm yönleri hakkında hastaların ve toplumun bakış açısını değerlendirecek geniş kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Özellikle bu çalışmalarda ortaya çıkacak özel sorunların üzerinde durulması ve düzeltilmesi hastaların yaşam kalitesini artıracaktır. İlk edinilen bilgi ve tecrübeler daha kalıcı olup düzeltilmesi zor olduğundan hastalara ilk tanı konulduğunda ayrıntılı bilgi verilmeli ve bu konu için özel bir zaman ayrılmalıdır.

Kaynaklar

1. Baker GA, Brooks J, Buck D, Jacoby A. The stigma of epilepsy: a European perspective. *Epilepsia* 2000;41(1):98-104. [\[CrossRef\]](#)
2. Jacoby A, Gorry J, Baker GA. Employers' attitudes to employment of people with epilepsy: still the same old story? *Epilepsia* 2005;46(12):1978-87. [\[CrossRef\]](#)
3. Dawkins JL, Crawford PM, Stammers TG. Epilepsy: a general practice study of knowledge and attitudes among sufferers and non-sufferers. *Br J Gen Pract* 1993;43(376):453-7.
4. Doughty J, Baker GA, Jacoby A, Lavaud V. Cross-cultural differences in levels of knowledge about epilepsy. *Epilepsia* 2003;44(1):115-23. [\[CrossRef\]](#)
5. Şenol MG, Gün İ, Toğrol E, Olgun N, Saraçoğlu M. Epilepsi hastalarında antiepileptik ilaç tedavisine uyumu etkileyen etmenler. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi* 2009;11(1):21-31.
6. Şenol MG, Gün İ, Saraçoğlu M. Hasta bakış açısı: Epilepsi hakkında bilgi ve anlayış. *Nobel Med* 2011;7(1):94-101.
7. Baker GA, Jacoby A, De Boer H, Doughty J, Myon E, Taieb C. Patients' understanding of and adjustment to epilepsy: interim findings from a European survey. 1999;40 Suppl 9:S26-9.
8. Goldstein LH, Minchin L, Stubbs P, Fenwick PB. Are what people know about their epilepsy and what they want from an epilepsy service related? *Seizure* 1997;6(6):435-42. [\[CrossRef\]](#)
9. Hayden M, Penna C, Buchanan N. Epilepsy: patient perceptions of their condition. *Seizure* 1992;1(3):191-7. [\[CrossRef\]](#)
10. Mustapha AF, Odu OO, Akande O. Knowledge, attitudes and perceptions of epilepsy among secondary school teachers in Osogbo South-West Nigeria: a community based study. *Niger J Clin Pract* 2013;16(1):12-8. [\[CrossRef\]](#)
11. Babikar HE, Abbas IM. Knowledge, practice and attitude toward epilepsy among primary and secondary school teachers in South Gezira locality, Gezira State, Sudan. *J Family Community Med* 2011;18(1):17-21. [\[CrossRef\]](#)
12. Dantas FG, Cariri GA, Cariri GA, Ribeiro Filho AR. Knowledge and attitudes toward epilepsy among primary, secondary and tertiary level teachers. *Arq Neuropsiquiatr* 2001;59(3-B):712-6.
13. Bishop M, Boag EM. Teachers' knowledge about epilepsy and attitudes toward students with epilepsy: results of a national survey. *Epilepsy Behav* 2006;8(2):397-405. [\[CrossRef\]](#)
14. Gomes MD. Doctors' perspectives and practices regarding epi-

- lepsy. *Arq Neuropsiquiatr* 2000;58(2A):221-6. [\[CrossRef\]](#)
15. Tedrus GM, Fonseca LC, Vieira AL. Knowledge and attitudes toward epilepsy amongst students in the health area: intervention aimed at enlightenment. *Arq Neuropsiquiatr* 2007;65(4B):1181-5. [\[CrossRef\]](#)
16. Danesi MA. Patient perspectives on epilepsy in a developing country. *Epilepsia* 1984;25(2):184-90. [\[CrossRef\]](#)
17. Wall M, Buchanan N, Baird-Lambert JA. The management of epilepsy: patients' perceptions and expectations. *Med J Aust* 1987;146(9):473-6.
18. Beran RG, Jennings VR, Read T. Doctors' perspectives of epilepsy. *Epilepsy* 1981;22(4):397-406. [\[CrossRef\]](#)